

Kőműves Kelemenné

balladája

Készítette: Szabó Csilla

Kőműves Kelemenné

(A falba épített asszony)

Tizönkét kőműjes esszetanakodott,
Magos Déva várát hogy fölépítenék,
Hogy fölépítenék fél véka ezüstér,
Fél véka ezüstér, fél véka aranyér.
Déva városához meg is megjelöntek,
Magos Déva várhoz hezza is kezdöttek,
Amit raktak délig, leomlott estére,
Amit raktak estig, leomlott röggelre.
Megint tanakodék tizönkét kőműjes,
Falat megállítani, hogy lössz lehetséges,
Mig elvégre ilyen gondolatra jöttek,
Egymás között szoros egyességet töttek:
- Kinek felesége legelőbb jó ide,
Szép gyöngén fogjuk meg, dobjuk bé a
tűzbe,
Keverjük a mészbe gyöngé teste hammát,
Avval állítsuk meg magos Déva várát.
- Kocsisom, kocsisom, nagyobbik
kocsisom,
Én uramhoz mönni lönne akaratom!
- Kőműjes Kelemön felesége mondja, -
Fogd bé a lovakat, fogd bé a hintóba,
Fogd bé a lovakat, állj is gyorsan elé,
Hadd mönnyünk, hadd mönnyünk
Déva vára felé. -

Mikor fele útját elutazták vóna,
Erős üdő vala, záporosó hullá.
- Asszonyom, csillagom, forduljunk mű
vissza,
Rossz jelenést láttam az éjjel álmomba,
Az éjjel álmomba olyan álmod láttam,
Kőmíjes Kelemön udvarában jártam,
Hát az ő udvara gyásszal van békuzva,
Annak közepibe mély kút vala rakva,
S az ő kicsi fia oda beléhala. -
Az éjjeli álom nem telik ma jóra. -
Asszonyom, asszonyom, forduljunk meg
vissza! -
- Kocsisom, kocsisom, nem fordulunk
vissza,
A lovak se teéd, a hintó se teéd,
Csapjad a lovakat, hadd haladjunk elébb. -
Mönnnek, möndögélnek Déva vára felé,
Kőmíjes Kelemön őket eszrevővé,
Megijede szörnyen, imádkozik vala:
- Én uram istenem, vidd el valahova!
Mind a négy pej lovam törje ki a lábát,
Vessen a hintómnak négy kereke szakát,
Csapjon le az útra tüzes istennyila,
Horkolva térjenek a lovaim vissza! -
Mönnnek, möndögélnek Déva vára felé,
Sem lovat, sem hintót sömmi baj nem lölé.

- Jó napot, jó napot tizönkét kőmíjes!
Neköd is jó napot, Kelemön kőmíjes!
Köszöne az asszony, az ura válaszolt:
- Édös feleségöm, neköd is jó napot!
Hát ide mér jöttél a veszedelmedre,
Szép gyöngén megfogunk, bédobunk a tűzbe.
Tizönkét kőmíjes azt a törvényt tötte:
Kinek felesége hamarabb jó ide,
Fogjuk meg szép gyöngén, dobjuk bé a tűzbe,
Annak gyöngé hammát keverjük a mészbe,
Avval állítsuk meg magos Déva várát,
Csak így nyerhetjük el annak drága árát.
Kelemönné asszony, hogy átalértötte,
Bánatos szüvének így lött felelete:
- Várjatok, várjatok tizönkét gyilkosok,
Amig búcsut vöszök: csak addig várjatok,
Hogy búcsut vöhessek asszony barátimtól,
Asszony barátimtól s szép kicsi fiamtól:
Mert a halottnak is hármat harangoznak,
Én árva fejemnek egyet sem konditnak. -
Kelemönné asszony avval hazamöne,
Egyszer mindönkorra, hogy végbúcsut vönne,
Hogy végbúcsut vönne asszony barátitól,
Asszony barátitól s szép kicsi fiától.
Avval visszamöne Kőmíjes Kelemönné,
Sírva haladt magos Déva vára felé,
Megfogák szép gyöngén, bétövék a tűzbe,
Az ő gyöngé hammát keverék a mészbe,
Avval állíták meg magos Déva várát,
Csak így nyerheték meg annak drága árát.

Kőmíjes Kelemön mikor hazamöne,
Az ő kicsi fia jöve véle szömbbe,
- Isten hozott haza, kedves édesapám!
Hol maradt, hol maradt az én édesanyám?
Az ő édesapja neki így felele:
- Hadd el, fiam, hadd el, hazajő estére.
- Istenem, Istenem, este is eljőve,
Mégis édesanyám még haza nem jöve!
Apám, édesapám! mondja meg igazán,
Hogy hol van, hogy hol van az én édesanyám?
- Mönny el, fiam, mönny el, magos Déva várra,
Ott van a te anyád, kőfalba van rakva.
Elindula sírva az ő kicsi fia,
Elindula sírva magos Déva várra,
Háromszor kiáltá magos Déva várán:
- Anyám, édesanyám! szólj bár egyet hozzám!
- Nem szólhatok fiam! mert a kőfal szorit,
Erős kövek közü vagyok bérakva itt. -
Szüve meghasada s a föld is alatta,
S az ő kicsi fia oda beléhulla.

Udvarhelyszék

Cselekményszerkezet

Bevezetés

Megismerjük a helyszínt és a szereplőket, a 12 kőművest, akik fel szeretnék építeni Déva várát.

A kőművesek egyezséget tesznek: akinek a felesége a leghamarabb megy oda, azt feláldozzák. Kelemen felesége - kocsisa figyelmeztetése és baljós álma ellenére - elindul meglátogatni férjét. Kelemen messziről meglátja, és imádkozik, hogy ne érjen oda. De a feleség megérkezik, és még csak nem is sejti, miért fogadják oly hidegen.

Bonyodalom kifejtése

Bonyodalom

A vár építése nehézségekbe ütközik: amit raknak nappal, leomlik estére; amit raknak este, leomlik reggelre.

Tetőpont

A kőművesek betartják fogadalmukat, és feláldozzák az asszonyt.

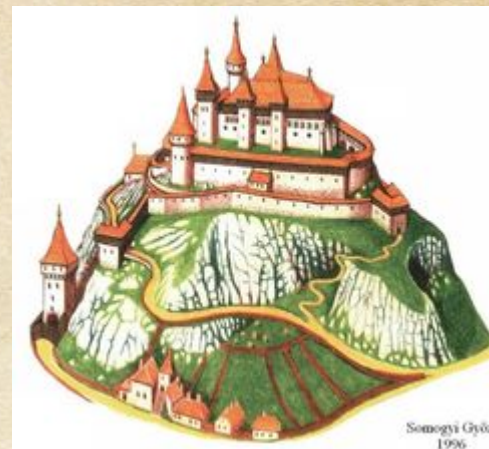
Befejezés

A várfalak megállnak, ám Kelemen mégsem boldog. Kisfia sírva keresi édesanyját. A halott asszony megszólal a falak közül, Kelemen kisfia is meghal.

Magos Déva vára

**"Tizönkét kőmíjes esszetanakodott,
Magos Déva várát hogy fölépítenék,
Hogy fölépítenék fél véka ezüstér,
Fél véka ezüstér, fél véka aranyér."**

„Déva a Maros mentén haladó, Erdély legfontosabb útvonala mentén fekszik. A vár a város központjában fekvő és természeti rezervátumként működő Várhegyen fekszik. Habár állapota az utóbbi évszázadban nagyon sokat romlott, falai még ma is viszonylag magasan állnak. Legkorábbi része a hegytetőn található, majd a későbbi bővítések során egyre nagyobb területet foglalt magába, mígnem 18. századi erősítése majdnem a hegy aljához ért. A várat ezen késői erősítés fala mentén haladva lehet megközelíteni, amit két egymást követő erősített kapu védett. A felső vár két falgyűrűből áll, amelyekhez a különféle erősítések és épületszárnyak csatlakoznak. A külső falgyűrű 17. századi, nyugati oldalán egy kerek bástya található. A belső falgyűrű a vár legkorábbi építménye. Északkeleti oldalán található a kaputorony, majd ennek folytatásában húzódott egy négyszintes palotaszárny. Ezzel átellenben helyezkedett a vár másik nagy palotaszárnya, alatta pincével.”

(Forrás: <http://www.castrumbene.hu/erdelyivarak/var/deva.html>)

Déva várának birtokosai

Hunyadi János

Szapolyai János

Bethlen Gábor

Bocskai István

Már az ókorban is volt itt erődítmény, a tatárjárás után IV. Béla építtette újjá. 1817-ben az idelátogató I. Ferenc császár is utasítást és pénzt adott a vár teljes újjáépítésére.

Az 1848-49-es szabadságharc alatt, valószínűleg hanyagság következtében, a várerődben található lőporraktár felrobbant, és mintegy 150 honvédet maga alá temetett. Falaiból ma már csak annyi látszik, amennyi megmaradhatott az idő viszontagságaival való szüntelen küzdelem során.

Az eskü

*"Egymás között szoros egyességet töttek:
- Kinek felesége legelőbb jó ide,
Szép gyöngén fogjuk meg, dobjuk bé a tűzbe,
Keverjük a mészbe gyöngé teste hammát,
Avval állítsuk meg magos Déva várát."*

Az eskü

A kőművesek a balladában „egymás között szoros egyességet töttek”, hogy a munka sikere érdekében feláldozzák egyikőjük feleségét. Ezt a szokásoknak megfelelően esküvel erősítették meg.

Az eskü a régi időkben nagyon komoly dolognak számított. Aki letette, azt vállalta vele, hogy Istent hívja tanúul, előtte ígér meg valamit. Akkoriban úgy tartották, hogy aki megszegi ezt a szent ígéretet, elveszíti az üdvösségét, vagyis halála után nem kerülhet a mennyországba.

Ez az ősi szokás részben még ma is él, hiszen napjainkban is esküt tesznek hivatalba lépésükkor többek között az orvosok, az ügyvédek, a köztisztviselők és a katonák. Részben megőrződött az eskü vallásos jellege is, hiszen a mai eskütevők is gyakran hozzáfűzik az eskü szövegéhez az „Isten engem úgy segéljen” formulát. Számos országban pedig a Bibliára tett kézzel kell esküdni.

36.1. kép Rendőrtisztek eskütétele.
Melyik ismert versben szerepel az eskü fogalma? Idézzétek is!

(Forrás: Posta Irén, Pető Györgyi: Sokszínű irodalom tankönyv, 6. évfolyam, Mozaik Kiadó, 2022, 36 o.)

Eskü régen és ma

Az építőáldozat

A Magyar Néprajzi Lexikon magyarázata szerint a balladában úgynevezett építőáldozatot láthatunk. Az építőáldozat lényege, hogy egy ház épülése áldozatot követel, azaz valaminek, valakinek meg kell halnia, hogy az épület elkészülhessen, és azt később elkerülje a baj.

A régiek ennek a szokásnak többféle módon tettek eleget. Az első lehetőség az volt, hogy a megépült házban első éjjel idős vagy gyógyíthatatlan beteg embert altattak, esetleg kutyát, macskát zártak be. Előbbi esetben a halál így is, úgy is közel járt, mint tartották, utóbbi esetben az állatokat nem sajnálták bezárni a házba.

Egy másik lehetőség az építőáldozatra, hogy beköltözköztetésekor valamilyen állatot öltek áldozatként, például egy tyúk nyakát a ház küszöbén vágta el, vérével pedig körbecsöpögtették az épületet. A harmadik lehetséges megoldás volt, hogy valamilyen állatot vagy állati eredetű terméket, húst, tojást befalaztak a házfalba.

Régészek öreg parasztházak falaiban találtak is edényeket, állatcsontvázakat, ami erre a szokásra utalt.

Arra, hogy valaha is élő embert vagy megölt ember maradványait falazták volna egy épületbe, az elmúlt évszázadokból, Európából egy eset sem ismeretes, így feltehetően Déva várának balladája sem valós eseményt mesélhet el.

Erdélyben volt azonban egy szokás, mely szerint a ház mellett elhaladó emberek árnyékát mérték meg, és a méret bevételére használt kákát falazták be a házba. Talán ez a szokás és az említett állatáldozat összeházasítása szerepelhet a Kőmíves Kelemen balladában.

Napjainkban az épülő házak falaiba legtöbbször időkapszulát helyeznek el a következő generációknak emlékül, de rózsafüzért, esetleg pénzt is rejtenek olykor az alap, illetve a téglák közé.

Maria Wiik festménye: *Ballada* (1898)

"Tragédia dalban elbeszélve"

Greguss Ágost

A Kőműves Kelemenné **népköltészeti alkotás: népballada**. Szerzőjét nem ismerjük, és mivel szóban terjedt, több változata is létezik. A ballada a három műnem határán áll: a lírához kapcsolódik személyessége, hangvétele miatt; ugyanakkor történetet mond el, ez az epikához köti. Cselekménye **tömör, feszült**, gyakran **párbeszédes** formájú, emiatt drámainak is nevezhetjük.

Megkülönböztetünk **népballadát**, amelynek szerzőjét nem ismerjük, és **műballadát**, amely kezdettől írásban rögzített, nincsenek változatai, és ismert szerző műve. Mindkét változatra jellemző a **balladai homály**.

Maga a „ballada” szó nemzetközi: a *balada* „tánc”, a *balar* „táncolni”. Régen zenei kísérettel adták elő és gyakran táncoltak rá. Sok népballadánk dallama maradt fenn. A balladák egy közösség tanítását és szórakoztatását is szolgálták. A hagyományok őrzői is voltak, és sokszor ezek alapján tudunk következtetni egy nép ősi hiedelemvilágára. A balladák gyakran egy **tragikus** eseményt mondanak el.

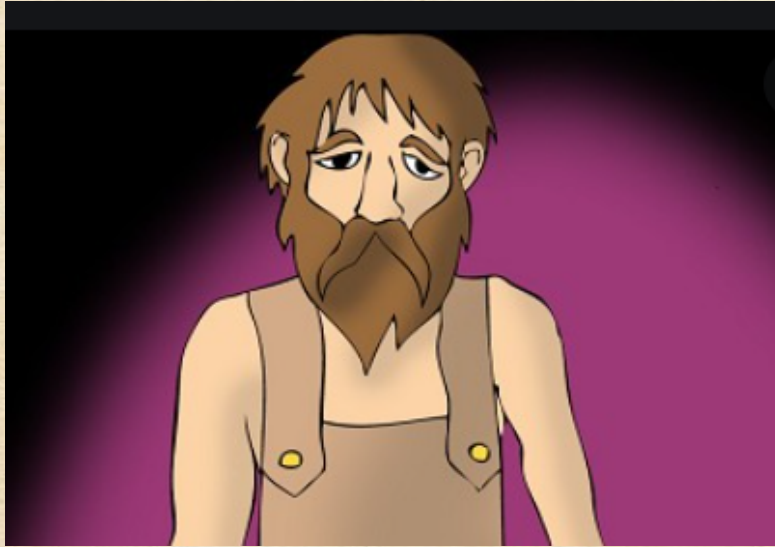
A balladai konfliktus

A balladák középpontjában sokszor valamilyen ellentét, konfliktus áll. A Kőműves Kelemenné balladájában ez a konfliktus többrétű. Figyeljétek meg az alábbi ábrát!

Beszéljétek meg, hogy milyen értékek ütköztek!

A balladai hős(ök)

A balladák hőseiket kiélezett lélektani szituációban ábrázolják. Döntéshelyzetbe hozzák őket, amelynek során vállalniuk kell annak következményeit.

Kelemennek választania kell esküje, a hírnév, a jutalom, az alkotás öröme és családi boldogsága között. Döntésének következménye az, hogy elveszíti feleségét és kisfiát is.

Az asszonynak is döntenie kell: vagy elfogadja férje döntését, vagy egyéni érdekeket néz, és ellenáll.

Kőműves Kelemenné vállalja az áldozatot, és beletörődik sorsába. Akaratán kívül válik hőssé.

Balladai motívumok

Hűtlenség

Gyilkosság, öngyilkosság,
életáldozat

A szívtelen anya, a
gyermekait fel nem
ismerő anya

Tiltott szerelem, a
kegyetlen anyós

Bűn és
bűnhődés

Megszólaló
halott

Betyármotívumok

Bosszú

Az elrabolt lány, az eladott
lány, az elcsalt feleség, a
szégyenbe esett lány

Magyar balladaváltozatok

A Digitális Balladatárból válogattam néhány érdekes balladaváltozatot, amelyekben kiemeltem az eltéréseket! Itt található néhány megfigyelési szempont a balladaváltozatok olvasásához:

- Az épület
- A döntés
- A döntés oka
- Az asszony elindulása
- Az álom
- Kelemen imája
- A köszönés, a fogadtatás
- Az asszony búcsúja
- Az árván maradt gyermek miatti aggodalom
- A viselős asszony
- A feláldozás mikéntje
- Beszélgetés a falazás közben
- Az árván maradt gyermek keresi anyját
- A halott anya válaszol gyermekének
- Kelemen elátkozza munkáját
- Kelemen és a kőművesek utóélete vagy halála
- Az asszony feltámadása
- Tragikus vagy boldog befejezés

I. Visa (Kolozs)

Összetanakodott tizenkét kőműves,
Az tizenharmadik Kelemen kőműves.
Magas Déva várát hogy felépítenék,
Félvéka ezüstért, félvéka aranyért.

Amit reggel raktak, az délre leomlott,
Amit délbe raktak, estére leomlott.
Összetanakodik tizenkét kőműves:
Falat megállítani hogy lesz lehetséges.

Kinek felesége hamarabb jön ide,
Annak gyenge hamvát keverjük a mészbe.
Kocsisom, kocsisom, fogd bé a hat lovam,
Én uramhoz menni lenne akaratom.

Jó napot, jó napot, tizenkét kőműves,
Az tizenharmadik Kelemen kőműves.
Istenem, Istenem, mi lehet az oka,
Kétszer is köszöntem, senki se fogadta.

Tizenkét kőműves azt a törvényt tette:
Kinek felesége hamarabb jön ide,
A fejét levágjuk, tűzzel megégessük,
A szép fehér hamvát a mészbe keverjük.

**A szép fehér hamvát a mészbe keverjük,
Magos Déva várát azzal felépítsük.
Hát a kicsi fiam, vajon mi lesz vele?
Hát a kicsi fiam, vajon mi lesz vele?**

**Lesznek jó asszonyok, akik megszoptassák,
Lesznek jó leányok, akik elringassák.
Azzal meg is fogták, nyakát ketté vágták,
Azzal meg is fogták, nyakát ketté vágták.**

**Nyakát ketté vágták, tűzzel megégetik,
Az ő gyenge hamvát mész közé keverik.
Az ő gyenge hamvát mész közé keverik,
Magos Déva várát azzal felépítik.**

Elindula haza tizenkét kőműves,
Az tizenharmadik Kelemen kőműves.
Apám, édesapám, hol van édesanyám?
Elmaradt messzire, haza jön estére!

**Átkozott legyen hát magas Déva vára,
Még a nap se süssön fényesen reája,
Elvesztettem érte kedves feleségem,
Árván maradt érte a kicsi gyermekem!**

2. Gyergyóditró (Hargita)

Tizenkét kőműves elindult egy útra,
Fel magas Dévára, nagy magas Dévára.
A nagy Déva várát rakni es kezdtették,
Ha reggel felrakták, estére leomlék,
Ha este felrakták, reggelre leomlék.

**- Istenem, Istenem, mitevők lehessünk,
Hogy ez a mi munkánk állandós lehessen?
Kőműves pajtásim ,tudjátok, mit mondok:
Miknek felesége hamarább idejő,**

**Annak vegyük fejét, s rakjuk kőfal közé,
Hogy ez a mi munkánk állandós lehessen!**
- Istenem, Istenem, de rossz álmot láttam,
Jaj de az éjszaka azt az álmot láttam,

**Hogy a kapum előtt egy vérpatak folya,
Kőműves Kelemen valami találta.**
Eredj, kocsis, eredj, fogd bé a lovakot,
Vitesd el asszonyod fel magas Dévára,

Vitesd el asszonyod fel magas Dévára,
Kőműves Kelemen látogatására!
- Istenem, Istenem, de rossz álmot láttam,
(ezt Kőműves Kelemen mondja)
Hogy a kapum előtt egy vérpatak folya.

Istenem, Istenem, adj egy szeles időt,
Adj egy szeles időt s egy nagy záporessőt,
Hogy a feleségem hozzám ne jöhessen,

Hogy a feleségem hozzám ne jöhessen!

Szeles idő leve, záporesső leve,
Mégis feleségem hozzám is eljőve.
- Jó napot, jó napot, Kőműves Kelemen!
- Hozott Isten, hozott, kincsem, feleségem!

Mért jöttél most ide fejed vesztésire,
Mért jöttél most ide fejed vesztésire?
- Uram, édes uram, Kőműves Kelemen,
Kérlek az Istenre, ne kesergess engem!

- No ha idejöttél, kincsem, feleségem,
Tedd le a nagykendőt, s állj a kőfal közé!
Tizenegy kőműves rakni is kezdette,
Kőműves Kelemen sírva áll mellette.

Mikor térdig rakták, megkérte az urát:
- Uram, édes uram, Kőműves Kelemen,
Kérlek az Istenre, tréfa-e erz vaj mi,
Kérlek az Istenre, tréfa-e ez vaj mi?

Hidd el, hogy nem tréfa, kincsem, feleségem,
Így vót a fogadás, s ennek így kell lenni!
Ha derékgig rakták, megkérte az urát:
- Uram, édes uram, Kőműves Kelemen,
Kérlek az Istenre, tréfa-e ez vaj mi?

- Hidd el, hogy nem tréfa, kincsem, feleségem,
Így vót a fogadás, ennek így kell lenni

**- No hogyha nem tréfa, Kőműves Kelemen,
Az Isten áldja meg minden jószágodot!**

**Menj el a hazádba a te szép lányodhoz,
Viseld annak gondját, mer az szegény árva!**
- Jó estét, jó estét, kedves szép leányom!
- Hozta Isten, hozta, lelkem édesapám!

Hol vagyon, hol vagyon az én édesanyám?
- Hadd el, szép leányom, hazajő reggelre.
- Reggel es eljőve, s mégse jöve haza.
Istenem, Istenem, nincsen édesanyám!

- Többé nem tagadom, ki kell már mondanom,
Annak fejét vettük, s kőfal közü tettük,
Hogy az a mi munkánk állandós lehessen,
Hogy az a mi munkánk állandós lehessen.

*Akkor a leán meghalt. Szóval, így aztán szóba
mondta el édesanyám. Így mondta, hogy a
leánkának a szíve meghasadt, s odavitték, oda
temették a Déva várára a leánkát, az anyja lábához.
És mindig folyt a Déva várából a vér, mindig
szivárgott, s a koporsót kiásta a víz, és rengette ott,
de nem tudta elsodorni a Déva váráról. Vér jött
mindig a Déva várából, jött a vér, szivárgott ki a vér
az anyjából, és úgy es mindig csoronkált, úgy,
mindig. És akkor a koporsót oda teremttették, de a
koporsót kisodorta a víz, de onnan el nem tudta
sodorni, onnat, attól a vízároktól.*

3. Ikafalva (Kovászna)

Elindult, elindult, tizenkét kőműves
Híres torony helyré, híres torony rakni.

Kit frustukkor raktak, ebédre leomlott,
Kit ebédkor raktak, estére leomlott.

Kőműves Kelemen nagy hanggal kiáltja:
- Istenem, Istenem, mi ennek az oka,

Hogy a híres tornyunk nem akar megállni,
Hogy a híres tornyunk nem akar megállni?

Kőműves Kelemen nagy hanggal kiáltja:
- Kinek felesége hamarabb idejő,

Fogjuk meg jó kurtán, vagdaljuk jó aprán,
Keverjük mész közí, rakjuk kőfal közí!

Hátha híres tornyunk ezzel meg fog állni,
Hátha híres tornyunk ezzel meg fog állni.

- Istenem, Istenem, mi legyen az oka,
Istenem, Istenem, mi legyen az oka:

Sem szél nem fuvinta, sem meg nem akada,
Mégis a kötényem kétfelé szakada.

Józsi, Józsi szolgám, fogd bé hat lovamot,
Fogd bé hat lovamot sárigződ hintómba!

Az ostor a tehéd, a gyeplő a tehéd,
Eresszed, hogy menjünk, hamarabb érkezzünk!

Kőműves Kelemen még messziről lássa
Hat lovát, hintóját, feleségít magát.

- Istenem, Istenem, adj kénköves esőt,
Hogy a feleségem ne tudjon eljönni!

- Asszonyom, asszonyom, félútig eljöttünk,
Félútig eljöttünk, talán térjünk vissza!

- Nem szoktam, nem szoktam, Józsi, Józsi szolgám,
Félútig eljönni, onnan visszatérni.

Józsi, Józsi szolgám csapjad hat lovadot,
Eresszed, hogy menjünk, hamarabb érkezzünk!

Jó estét, jó estét, Kőműves Kelemen,
Jó estét, jó estét, Kőműves Kelemen!

Istenem, Istenem, mi ennek az oka?
Háromszor köszöntem, egyszer sem fogadta!

Kőműves Kelemen nagy hanggal kiáltja:
- Fogjátok kurtán, vagdaljátok aprán!

Keverjük mész közí, rakjuk kőfal közí,
Hátha híres tornyunk ezzel meg fog állni!

- Halljátok, halljátok, tizenkét kőműves,
Csak egy negyedórát engedjete nekem.

Búcsút vegyek én most asszonybarátimtól,
Asszonybarátimtól, a kicsi fiamtól.

Hát azt ki szoptassa, hát azt ki fereszti,
Hát azt ki szoptassa, hát azt ki fereszti?

Záporosók hullnak, azok megszojtatják,
Lenge szelek fújnak, azok elringatják.

4. Klézse (Bákó)

Ud rakják, ud rakják
Magas Gyivó várát,
Magas Gyivó várát
Tizenkét kömijes.

Kit éjen felraktak,
A nappal mind lehúll,
S kit nappal felraktak,
Az éjen mind lehull.

Legnagyobb kömijes,
Azt a törvént tevét:
„Kinek hamarább jó
Asszon felesége,

Azt rakjuk be ide,
Háha megállana,
Háha megállana
Magos Gyivó vára.”

Legnagyobb kömjesné
Azt az álmot látá,
Kerek udvarának
Kerek közepibe

Vér kút fakad vala,
Vér kút fakad vala.
Ő es csak felkele,
Felszóval kiájtá:

„Szolgám, édes szolgám,
Hámba e lovakat,
Hámba e lovakat,
Hogy induljunk útnak!”

„Ne menjünk, ne menjünk,
Met nem lesz jól dolgunk.”
„Szolgám, édes szolgám,
Hat ló s hintó zenyém,

Hat ló s hintó zenyém,
S ez ostor e tihid.”
Felszóval kiájtá:
„Szolgám, édes szolgám,

Szolgám, édes szolgám,
Hámba e lovakat,
Hogy induljunk útnak!”
S ő es behámolá.

Útnak indulának
Magos Gyivó várra.
Legnagyobb kömjes
Messzünnet meglátta.

„Tér meg, asszon, tér meg,
Met nem lesz jól dolgod.”
„Térjünk meg, térjünk meg,
Met nem jóra menünk.”

„Istenem, Istenem,
Rendelj eleikbe,
Rendelj eleikbe
Három fene farkast!”

Rendele az Isten,
Mégsem térének meg.
„Térjünk meg, térjünk meg,
Met nem jóra menünk.”

„Istenem, Istenem,
Rendelj eleikbe,
Rendelj eleikbe
Ed nad tüzes esőt!”

Rendele az Isten,
S mégse térének meg.
„Térjünk meg, térjünk meg,
Met nem jóra menünk.”

Kezével es inté,
Szájával es mondá:
„Tér meg, asszon, tér meg,
Met nem lesz jól dolgod.”

„Térjünk meg, térjünk meg,
Met nem jóra menünk!”
„Hat ló s hintó zenyém,
S ez ostor e tihid!”

Csak oda érének,
Hol tizenkét kömjes
Ud rakják, ud rakják
Magos Gyivó várát.

Őt es csak elfogák,
Neki vérét vevék,
Neki vérét vevék,
E meszes cseberbe.

Őt es rakni kezdék
Magos Gyivó várba.
Térgyéig felrakták,
Akkor es megkérdi:

„Tréfa-e vaj való,
Tizenkét kömijes?”
„Való, asszon, való,
Urad tette törvént.”

Hunnyállyig felrakták,
Akkor es megkérde:
„Tréfa-e vaj való,
Tizenkét kömijes?”

„Való, asszon, való,
Urad tette törvént.”
Őt es csak béfejkik
E feje teteig.

Előbbször befedték
Szép faragott kövei,
Tetejét befedték
Faragatlan kövel.

Ők es csantatának
Zsendelyből szárnyakat,
Tizenkét kömijes
Mind lerepülének.

Mind lerepülének,
Mind haza menének.
Onnat lerepültek,
Házájukba mentek.

Legnagyobb kömijes
Fődre leborula,
Fődre leborula,
Haláláig síra.

5. Ajnád (Csík)

A verses ballada a következő prózai befejezéssel folytatódik:

"Az asszony már erősen **viselős** s ahogy befalazták, megszülte kicsiny fiát. Mer nem ölték meg, hanem **elevenen falazták el**. Szerencséjére az egyik karját tudta mozgatni, és ezzel a kezivel adta a csecsit a gyerekeknek. Így nevelte hét esztendeig. Ez alatt a hét esztendő alatt Kőmives Kelemen gyászoló feleségét, de a hét év elteltével **új lakodalomra készült**. Megérezte ezt a befalazott asszony, szétlökkintette a falat, és **útnak indult kisfiával hazafelé**. Mikor a kapu elé értek, levetette utolsó rongyát (mert a ruhája hét esztendő alatt lenyűtt a falban), rátekerke a fiára, kinek nem volt ruhája. A gyerek szájába tette a **mátkagyűrűjét** s kitanította, menjen be egyenesen a násznép közé, álljon meg Kőmives Kelemen előtt, köszöntse fel, s ha már ivott, lökje be nyelvével a pohárba a gyűrűt.

A gyerek be is megy. Csak nehezen jut apja elé, mer a násznép taszigálja, de végre elibe ér. Fölköszönti, iszik s visszaadja a poharat. Kőmives Kelemen, ahogy szokás, kiissza a maradékot; a szája pereméhez ér valami, megnézi – hát látja, hogy ez az ő régi mátkagyűrűje. Megkérdi a gyerektől, kitől kapta a gyűrűt. A gyerek megmondja. Kőmives Kelemen kimegy. Amikor meglátja a régi asszonyát mezítelenül, visszamegy a házba, **leszedi az új asszonyról a selyem szoknyát**, a bársony ingvállat, a gyöngyöket, az arany ékszereket, kiviszi s ráadja a régi asszonyra. S mikor behozza az egyik ajtón, a másikon kimegy az új asszony pőrén a násznéppel. **Attul fogva mindig együtt éltek.**"

*"Minálunk ballada terem a földön.
Minálunk fájdalom terem a földön.
Minálunk Égiek vezette csodák teremnek.
Hogy végre lássunk.
De mi kételkedünk. És nem bízunk.
És vakon hisszük, megátalkodottan, hogy elkerülhetjük a
büntetést."*

Schäffer Erzsébet

Olvassátok el a román legendákat itt:

[Legendele cetatii ...](#)

A román népköltészetben

A román hagyományban nincs nyoma Déva várához kapcsolódó balladának, a vár a román mesevilágban egy tündér által építtetett, egy éjszaka alatt, és két másik várral kötötte össze egy aranyhíd.

Egy másik legenda szerint törpék építették a várat, de csak hétévente látogatták meg az építményt, így az üresen álló várba beköltözött egy hétfejű sárkány. Egy helyi lakos, bizonyos Jorgovan, végül megölte a sárkányt, mely a Vaskapu barlangjaiba próbált elrejtőzni, de mindhiába. A sárkány mérges véreből születtek meg a kolumbácsi legyek, melyek azóta is pusztítják a Duna menti ló és marhaállományt.

Manole mester

A Kőműves Kelemen román megfelelőjének tekinthető **Manole mester** (románul: *Meșterul Manole*), román mitológiai alak, kőművesmester, a Curtea de Argeș-i kolostor építője. Az azonos című román népballada Mircea Eliade szerint a Miorițăval együtt a román népköltészet csúcsa, George Călinescu pedig úgy véli, hogy egyike a román irodalom négy alapvető mítoszának.

Negru vajda tíz kőművessel, köztük fő mesterükkel, Manolével az Argeș folyó mentén keres helyet egy új kolostor felépítéséhez. A hely kiválasztása után sikeres építkezés esetére nagy jutalmat ígér, sikertelenség esetén viszont büntetéssel – élve befalazással – fenyegeti meg őket. A kőművesek nekilátnak az építkezésnek, de amit nappal felraknak, éjjel rendre leomlik. Néhány nap után Manole álmot lát: az átok akkor törik meg, ha reggel az elsőnek ételmet hozó húgot, feleséget feláldozzák, befalazzák. Másnap hajnalban saját feleségét látja meg elsőként közeledni. Istenhez fordul, és kéri, hogy esővel, majd viharral állja útját közeledő feleségének. Ezek meg is érkeznek, de nem akadályozzák meg az asszonyt, hogy odaérjen. A kőművesek élve be is falazzák, hiába könyörög a saját és magzata életéért, utóbbi Manole meg sem hallja. A kolostor felépül, az avatáskor azonban Negru vajda kérdésére, hogy tudnának-e szebbet, nagyobbat építeni, az állványokon és tetőn álló tíz kőműves kérkedve igennel felel. A vajda dühében ledönteti az állványokat, létrákat, hogy ne tudjanak lejönni.

Ők azonban zsindelyekből szárnyakat építenek, s azzal leugranak, de szörnyethalnak. Manole az ugrás előtt hangot hall, befalazott kedvese panaszos hangját. Ekkor tudja meg, hogy felesége várandós, és így fiát is befalazta. Lezuhan, s ahová érkezik, ott sós vízű könnyforrás fakad. A kolostor a hagyomány szerint a Curtea de Argeș-i kolostor, Negru vajda pedig azonos lehet I. Basarab havasalföldi fejedelemmel, akinek itt volt az udvara.

Olvasd el és nézd meg!

**Az itt lévő oldalon elolvashatjátok a Vasile Alecsandri által gyűjtött Manole Mester balladát románul és mellette a magyar fordítást is!
Alább pedig megnézhetitek a belőle készült filmet!**

Forrás: https://www.youtube.com/embed/tlO_oMB2ZVw?feature=oembed&modestbranding=1&rel=0&showinfo=0&autoplay=1

Vadrózsa-per

1863-ban jelent meg Kriza János székely népköltési gyűjteményének első kötete, **Vadrózsák** címmel. A gyűjtemény közel 600 oldalban került a folklór iránt érdeklődők elé és kirobbantott egy különös vitát, mely a **Vadrózsa-per** néven vált ismertté és Kőműves Kelemen balladájához (is) kapcsolódik.

1864 májusában Grozescu Julian, román író cikket jelentett meg: Egy pár székely „vadrózsáról” címmel, melyben leszögezi, hogy Molnár Anna és Kőműves Kelemen balladája a román népköltészetből származik. Az átvétel tényét a következő kijelentéssel indokolta: „a magyar népnek nincsen eredeti epikai költészete”.

A plagizálás vádjára Kriza kemény szavakkal válaszol, és a két ballada szövegvilága heves etnikai csatározások talajává vált.

A méltatlan vitáknak két oka volt:

- egyik fél sem tudott elállni az eredetre vonatkozó elsőbbség jogától
- egyik fél sem ismerte a másik nép gyűjteményében szereplő balladaváltozatok jelentős részét

A Vadrózsa-pernek volt pozitív eredménye is: a vitázókat és a vitát szemlélőket további gyűjtésekre sarkallta. A Vadrózsa-per nélkül a Kőműves Kelemenné balladájának sokkal kevesebb variánsát ismernénk napjainkban.

Vándormotívum

Vargyas Lajos szerint Kőműves Kelemen balladája középkori eredetű, legkésőbb a 14. század végéig került a magyar folklórba, valószínűleg a legrégebb balladai témának tekinthető. Párhuzamai a balkáni népeknél mindenütt megtalálhatók.

I. Manuél bizánci császár

Vargyas Lajos 1959-es összehasonlító tanulmányában a téma 38 magyar, 87 bolgár, 16 román, 2 aromán, 37 szerbhorvát, 14 albán, 15 görög, 2 cigány, 14 grúz-abház és 4 mordvin változatát sorolja fel és hivatkozza.

A „Manole” mesternév ezek közül román és bolgár változatokban fordul elő; ez a szerbhorvát és bolgár hősi epikában gyakori hősnév. Svetislav

Stefanović szerint I. Manuél bizánci császár nevéből lehet szó, ami nem lenne idegen a délszláv epikától: több példa van arra, hogy szomszéd

népek fejedelmi személyei epikus hősök névadóivá váltak.

Két moldvai magyar változat is tartalmazza a nevet, ez azonban egyértelmű utólagos román hatás következménye a csángóknál, olyannyira, hogy az egyik egy román nyelvű versszakkal zárul.

Feldolgozások

I. Zenei feldolgozás, megzenésítés

Tizenkét Kőműves balladája
Előadja: Keresztes Nagy Árpád

Forrás: <https://youtu.be/lRTAaKylfs4>

2. Rockballada

A ***Kőműves Kelemen*** Szörényi Levente és Bródy János rockballadája. Sarkadi Imre befejezetlen drámáját zenés színpadra átdolgozta Ivánka Csaba. A Pesti színházban mutatták be Marton László rendezésében és a Kormorán együttes közreműködésével. Nagylemezen 1982-ben jelent meg.

Forrás: <https://youtu.be/alPglX7DBk>

3. Rajzfilm

Rendező: Richly Zsolt, 2009

Forrás: https://youtu.be/LGt5f_CYb6k

4. Színházi előadás

Rendező: Alföldi Róbert

Kőműves Kelemen: Stohl András

Vándor: Blaskó Péter

Anna: Radnay Csilla

Kőművesek: Hujber Ferenc, Szatory Dávid,
Fehér Tibor, Marton Róbert, Dolmány Attila,
Széplaky Géza, Mohai Tamás, Lábodi Ádám,
Kárpát Attila, Kovács Dénes, Széchenyi
Krisztián, Hernicz Albert

Zenészek:

Lázár Zsigmond, Boros Tibor, Ágoston Béla,
Frey György, Schneider Zoltán, Szentmihályi
Gábor

Zenei vezető: Károly Kati

Dramaturg: Vörös Róbert

Koreográfus: Vári Bertalan

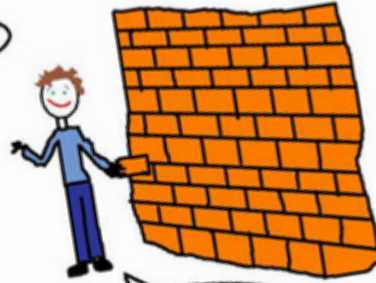

Forrás: <https://youtu.be/7RlmUiILAOM>

Kőműves Kelemen

Kőműves Kelemen megy haza, és szól a fiának:
- Menj fiam, anyád már vár!

Szeretsz még Kelemen?
Mit jelentek számodra?

All in all you're just
another brick in the
wall...

-MIT MONDOTT KŐMŰVES
KELEMEN A FIÁNAK,
AMIKOR AZ MEG AKART
HÁZASODNI?
-KELL AZ ASSZONY A
HÁZBA FIAM..

5. Viccek

- Hogy hívják Kőműves Kelemen feleségét másképpen?
- ???
- Beépített szépség.

Források

1. Pataki Enikő: Lelkünkben leledző. Kompetenciafejlesztő munkafüzet irodalomolvasáshoz a VII. osztály számára, Corvin Kiadó, Déva, 2013, 12.
2. Posta Irén, Pető Györgyi: Sokszínű irodalom, 6. évfolyam, Mozaik Kiadó, 2022, 32-40.
3. Timár Ágnes, Zágoni Melinda: Magyar nyelv és irodalom VII. osztály, Editura Didactică și Pedagogică, Bukarest, 2019.
4. Vágási Erika: Az építőáldozat szimbolikájának összehasonlítása az európai balladákban. Párhuzamok a védikus rítusokkal. Szakdolgozat, 2015.
5. Vargyas Lajos: Kutatások a népballada középkori történetében. III. A „Kőműves Kelemen” eredete In: Néprajzi értesítő, XLI, 1959.
6. https://www.nkp.hu/tankonyv/irodalom_6_nat2020/lecke_01_008
7. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/v-74097/vadrozsa-por-740AE/>
8. https://hu.wikipedia.org/wiki/Manole_mester
9. <http://www.kjnt.ro/balladatar/>
10. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nephit-nepi-vallasossag-A33C/nephit-nepi-tudas-AF9E/nephit-Bo89/termesztfeletti-lenyek-BoCC/hazi-es-segitoszellemekek-B113/epitoaldozat-B118/>

A képek forrása:

1. http://www.dinnyes.com/nyit/vers_abc/versek_n/02_februar.html
2. <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/magyar-nyelv-es-irodalom/irodalom/olvasas-irodalom-3-osztaly/tortenelmi-mondak/a-komives-kelemen-szereploi>
3. https://www.tankonyvkatalogus.hu/pdf/AP-060513__betekinto.pdf
4. <https://varak.hu/latnivalo/index/1432-Deva-Var/>
5. https://hi-sztori.blog.hu/2021/08/08/a_torokvero_hunyadi_janos_halala
6. <https://www.origo.hu/tudomany/20190518-tavol-maradt-a-mohacsi-csatatol-ezert-kettos-a-megitelese-i-janos-magyar-kiralynak.html>
7. https://hu.wikipedia.org/wiki/Bethlen_G%C3%A1bor
8. <https://www.youtube.com/watch?v=iZ-Y3CZmjKo>
9. https://hu.wikipedia.org/wiki/Orvosi_esk%C3%BC#/media/F%C3%A1jl:Galenas.jpeg
10. https://hu.wikipedia.org/wiki/Esk%C3%BC#/media/F%C3%A1jl:Jacques-Louis_David,_Le_Serment_des_Horaces.jpg
11. <https://topszotar.hu/m/magyarangol/esk%C3%BC>
12. <https://pxhere.com/hu/photo/947461>
13. <https://create.vista.com/hu/unlimited/stock-photos/423611488/stock-photo-partial-view-patriotic-military-man/>
14. <https://create.vista.com/hu/photos/esk%C3%BC/>
15. <https://create.vista.com/hu/unlimited/stock-photos/545926298/stock-photo-blurred-woman-giving-oath-bible/>
16. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/e-e-724A7/epitoaldozat-72581/>
17. https://hu.wikipedia.org/wiki/Ballada#/media/F%C3%A1jl:Maria_Wiik_-_Ballad.jpg
18. <https://riposter.hu/riposter/2019/03/nyomozas-indult-eltunt-egy-50-eves-idokapszula-a-szegedi-iskolabol>
19. <http://buburuzabia.blogspot.com/2018/02/mesterul-manole-de-lucian-blaga.html>
20. https://ro.wikipedia.org/wiki/Cetatea_Deva#/media/Fi%C8%99ier:Cetatea_medieval%C4%83_Deva,_%C3%AEn_lumina

VÉGE

